

63. Standaard verevenen is niet meer van deze tijd

DRS. I.E. LEENE-HOEDEMAEKER MPLA

Op 1 mei 1995 is de Wet Verevening Pensioenrechten bij Scheiding (hierna Wet VPS) van kracht geworden. Deze wet regelt de verdeling van het ouderdomspensioen bij echtscheiding, dat tijdens het huwelijk is opgebouwd.¹ Deze wet is de 'opvolger' van het sinds 27 november 1981 gehanteerde *Boon/van Loon*-arrest.² Bij invoering van de Wet VPS, waren bijna alle pensioenregelingen salarisdiensttijdregelingen.³ Daar is deze wet dus op geschreven.

Inleiding

De traditionele gezinssituatie en het pensioenlandschap zijn na de invoering van de Wet VPS in rap tempo veranderd. Het toepassen van de standaard verevening in het geval van een echtscheiding zonder nader onderzoek of toelichting leidt tot problemen op pensioendatum of bij overlijden. In dit artikel zal ik kort de standaard verevening met het recht op bijzonder partnerpensioen⁴ toelichten. Vervolgens komen de ontwikkelingen op het gebied van pensioen en de problemen die bij echtscheiding ontstaan aan de orde. Tot slot zal ik alternatieven voor de standaard verevening geven, die recht doen aan de intentie van de Wet VPS.

Het gaat te ver om in dit artikel alle elementen diepgaand te behandelen. Kern van het betoog is dat aan de benoemde elementen veel haken en ogen zitten waar professionals bij de begeleiding van echtscheidingen alert op moeten zijn.

Standaard pensioenverevening

Bij echtscheiding dienen partijen afspraken te maken over de verdeling van het ouderdomspensioen. Dat is vastgelegd in de Wet VPS.⁵ De hoogte van dat recht is 50% van het tijdens het huwelijk opgebouwde ouderdomspensioen.⁶

Indien partijen de pensioenen op deze wijze verevenen, spreekt men van standaard wettelijke verevening.

Voorbeeld

Hans is 47 jaar en Tineke is 44 jaar. In 2000 zijn ze getrouwd. Zij gaan op 1 januari 2015 scheiden. Hans heeft tijdens het huwelijk € 10.000 ouderdomspensioen per jaar opgebouwd. Tineke heeft altijd de zorg voor de kinderen gehad en zelf geen pensioen opgebouwd.

Na de scheiding ontvangt Tineke € 5.000 ouderdomspensioen per jaar uit de regeling van Hans. Bij overlijden van Hans heeft zij recht op nabestaandenpensioen van 70% van het ouderdomspensioen, ofwel € 7.000 per jaar.

Dit is de klassieke samenlevingsvorm, waarbij er één partner is die het inkomen genereert en de andere partner in de 'afhankelijke' rol zit. Standaard verevening is meestal een goede keuze.

Ontwikkelingen van pensioenvormen, wetgeving en samenleving

Sinds de invoering van de Wet VPS is er veel veranderd op het terrein van pensioenvormen, wetgeving en samenlevingsvormen. Het traditionele kostwinnersmodel komt nog maar weinig voor.

Om met de pensioenvormen te beginnen. Naast de salarisdiensttijdregelingen kennen we sinds 2000 de beschikbare premieregeling. Dit is een vorm van pensioenopbouw, waarbij er periodiek een premie wordt ingelegd waarmee

1 Wanneer over huwelijk of gehuwden wordt gesproken, worden daar ook het geregistreerd partnerschap en de geregistreeerde partners onder verstaan.

2 HR 27 november 1981, NJ 1982, 503.

3 Een eindloonregeling of een middelloonregeling.

4 Bijzonder partnerpensioen of bijzonder nabestaandenpensioen is dezelfde term. De Pensioenwet hanteert de term bijzonder partnerpensioen.

5 Artikel 2 lid 1 Wet VPS.

6 Artikel 3 lid 1 Wet VPS.

op de pensioendatum pensioen⁷ kan worden gekocht. Een andere ingrijpende wijziging is het partnerpensioen dat sinds eind jaren negentig dikwijls op risicobasis verzekerd is. Voor de nabestaande betekent dit dat bij overlijden van de ex-echtgenoot inkomen wegvalt.

De meest relevante wijziging in de pensioenwetgeving is de Pensioenwet (hierna PW)⁸ die in 2007 de Pensioen- en Spaarfondsenwet heeft vervangen, waarin vele keuzemogelijkheden van en met het opgebouwde pensioen in de wet zijn verankerd. Zie verder 'pensioenwetgeving'.

Naast de klassieke partnerrelaties waarbij veelal de man kostwinner is en de vrouw de zorgtaken op zich neemt, is er een verschuiving ontstaan. Vrouwen participeren steeds meer, zowel parttime als fulltime op de arbeidsmarkt. Het resultaat daarvan is dat zij dikwijls een substantieel pensioen hebben opgebouwd en minder afhankelijk zijn van een partnerpensioen bij overlijden van de man.

De gevolgen van deze ontwikkelingen van pensioenverdeling bij echtscheiding zijn groot. In de volgende paragrafen licht ik dat nader toe.

Pensioenvormen

Bij een eindloon- of middelloonregeling staat vast wat de hoogte van het jaarlijkse ouderdomspensioen is op het moment dat een deelnemer in een pensioenregeling met pensioen gaat. Bij een beschikbare premieregeling is dat niet zo. De ingelegde premies samen met het rendement op die premies (op basis van beleggingen) vormen het op te bouwen kapitaal op de pensioeningangsdatum.⁹ Op die datum wordt voor het kapitaal een levenslang ouderdomspensioen aangekocht.

Indien partijen gaan scheiden worden er geen jaarlijkse uitkeringen meer verdeeld. De hoogte van die uitkeringen is immers onbekend.¹⁰ De pensioenuitvoerder¹¹ splitst bij een standaard verevening administratief-technisch de pensioenkapitalen.

Stel dat Hans een pensioen heeft opgebouwd in een beschikbare premieregeling en dat hij op de datum van scheiding € 55.000 kapitaal opgebouwd heeft. Bij toepassing van de Standaard wettelijke verevening krijgt Tineke een uitkering op het moment dat Hans met pensioen gaat. Deze uitkering is gebaseerd op de helft van € 55.000

(€ 27.500) plus het rendement op dit kapitaal.

Het partnerpensioen is bij een beschikbare premieregeling doorgaans op risicobasis verzekerd. Dit betekent voor Tineke dat bij overlijden van Hans, het maakt daarbij niet uit of de deelnemer in de pensioenregeling voor het

Bij een beschikbare premieregeling is de hoogte van het ouderdomspensioen onzeker.

bereiken van zijn pensioeningangsdatum of daarna komt te overlijden, dat zij niets krijgt. Als Tineke partneralimentatie ontving, vervalt ook dit.

Stel dat Hans en Tineke een maandelijks partneralimentatie van € 1.200 zijn overeengekomen. Indien Hans komt te overlijden krijgt Tineke geen partnerpensioen en valt de partneralimentatie van € 1.200 weg.

Het partnerpensioen op risicobasis is naar mijn mening een in de praktijk ernstig onderschat probleem.

Conclusie

Bij een pensioen op beschikbare premieregeling in combinatie met een partnerpensioen op risicobasis is de standaard verevening geen goede optie.

Pensioenwetgeving

Op grond van de Pensioenwet die sinds 2007 geldt, zijn er veel meer keuzemogelijkheden op pensioengebied.

Dat biedt soms interessante mogelijkheden voor de te maken afspraken bij echtscheiding. Van belang zijn met name:

1. De keuze om ouderdomspensioen uit te ruilen voor een hoger partnerpensioen en omgekeerd.
2. Het mogen vervroegen of uitstellen van de pensioeningangsdatum.
3. Variabiliteit in de hoogte van de pensioenuitkeringen.
4. Het partnerpensioen ook voor ongehuwden.
5. Het doorschuiven van het bijzonder partnerpensioen naar een eerder of latere partner.

De punten 1 tot en met 3 noemen we ook wel flexibiliseeringselementen.

1. Uitrui van pensioen

Het is toegestaan om op bepaalde momenten¹² een deel van het ouderdomspensioen uit te ruilen voor een partnerpensioen. Het is ook mogelijk om (een deel van) het partnerpensioen uit te ruilen voor een hoger ouderdomspensioen. Deze mogelijkheid wordt beperkt na een echtscheiding: indien er rechten van een ex-partner verloren zouden gaan, dat is bijvoorbeeld bij uitrui van partnerpensioen voor

7 Dit is een levenslang ouderdomspensioen.

8 Invoering PW per 1 januari 2007.

9 Dat is de datum waarop een deelnemer in een pensioenregeling de in die regeling vastgelegde pensioenleeftijd bereikt. Op dit moment is dat voor veel regelingen 67 jaar, maar het kan ook eerder zijn.

10 Sommige beschikbare premieregelingen kopen jaarlijkse een stukje ouderdomspensioen in. Het gaat te ver voor dit artikel om alle vormen van beschikbare premieregelingen en de wijze waarop de uitkeringen op pensioeningangsdatum gefinancierd worden uit te leggen.

11 Een pensioenuitvoerder kan een pensioenfonds of een pensioenverzekeraar zijn. Indien nodig zal ik deze separaat benoemen, anders wordt onder deze term beide uitvoerders verstaan.

12 Deze worden in de pensioenreglementen vastgelegd en dus door de pensioenuitvoerder bepaald.

ouderdomspensioen het geval, is de toestemming van de ex-partner nodig.

Andersom is het mogelijk om bij een beschikbare premiereregeling met een partnerpensioen op risicobasis, afspraken te maken over de uitruil van partnerpensioen op de pensioeningangsdatum, bijvoorbeeld in het echtschei-

Een risiconabestaandenpensioen is weg na de echtscheiding.

dingsconvenant. In het eerder genoemde voorbeeld zouden Tineke en Hans overeen kunnen komen dat Hans het wegvallen van het partnerpensioen van Tineke compenseert met een uitruil van een stuk ouderdomspensioen voor partnerpensioen.

2. Uitstel of vervroegen pensioeningangsdatum

Indien de pensioeningangsdatum wordt uitgesteld, leidt dit tot een hoger ouderdomspensioen. Dat geldt ook voor de vereveningsgerechtigde. Wanneer de pensioeningangsdatum vervroegd wordt, leidt dat tot een lager ouderdomspensioen. De vuistregel is dat er per jaar dat er wordt vervroegd of uitgesteld, het ouderdomspensioen circa 8% lager of hoger wordt.

Ook de hoogte van het bijzonder partnerpensioen verandert als een pensioen eerder ingaat of later ingaat.

Voorbeeld

Hans is 64 jaar en heeft al twee keer een burn-out gehad. Hij besluit om eerder dan op zijn 67e met pensioen te gaan. Deze drie jaar eerder met pensioen gaan, leveren hem een pensioen op dat circa 25% lager is. Zijn middelloonregeling van € 10.000 geeft een pensioen van € 7.500. In plaats van € 5.000 vanaf de 67-jarige leeftijd van Hans, krijgt Tineke € 3.750 per jaar vanaf zijn 64-jarige leeftijd. Bij overlijden van Hans krijgt Tineke geen € 7.000, maar € 5.250 uitgekeerd.

Afhankelijk van de persoonlijke situatie van Tineke is dit gewenst of juist niet. Het lastige is dat gewezen partners over het algemeen niet of nauwelijks nog contact met elkaar hebben en al zeker niet over het pensioen. Tineke wordt met een fait-accompli geconfronteerd. Zij zal daar over het algemeen geen rekening mee hebben kunnen houden.

Degene die het pensioen dat voor verevening in aanmerking komt heeft opgebouwd, bepaalt dus bij pensioenverevening wat er met het pensioen gebeurt. De ex-partner heeft daar geen enkele zeggenschap over. Wel bestaat de mogelijkheid hierover afspraken te maken in het echtscheidingsconvenant.

3. Variabiliteit hoogte pensioenuitkering

De hoogte van de pensioenuitkering mag op de pensioen-

ingangsdatum flexibel zijn. Deze flexibiliteit is aan (fiscale) spelregels gebonden. Zo moet de bandbreedte tussen de hoge en de lage uitkering 100:75 zijn. Of er eerst een hogere en daarna een lagere uitkering of omgekeerd is, maakt niet uit. De looptijd kan ook zelf bepaald worden. Het pensioenreglement bepaalt de grenzen.

Indien er een hoog pensioen in de eerste jaren wordt genoten en een lager pensioen in de jaren daarna, is het bijzonder partnerpensioen hoog in de periode dat het risico op overlijden kleiner is en laag in de periode dat dit hoger is.

4. Partnerpensioen

Ongehuwd samenwonenden, vallen bij het verbreken van de relatie (al dan niet met een samenlevingsovereenkomst) niet onder de Wet VPS. Zij hoeven het ouderdomspensioen niet te verdelen. Indien zij conform het pensioenreglement als partner kwalificeren en aangemeld zijn bij de pensioenuitvoerder, is er een recht op partnerpensioen bij overlijden van degene die het pensioen heeft opgebouwd. Na het verbreken van de relatie gelden ten aanzien van het bijzonder partnerpensioen dezelfde situaties als bij gehuwden, zoals hiervoor is uiteengezet.

5. Doorschuiven partnerpensioen

Sinds de invoering van de PW is het mogelijk om na het verbreken van de relatie het bijzonder partnerpensioen toe te laten komen aan een eerdere of latere partner. Dit dient wel notarieel overeengekomen te worden. Na of in het geval van een echtscheiding kan dit van belang zijn.

Samenleving

Door de toegenomen participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt, hebben zij ook steeds vaker een substantieel pensioen opgebouwd. Bij de verdeling van de pensioenen bij echtscheiding dient daar rekening mee gehouden te worden. Het leeftijdsverschil dat veelal tussen partijen bestaat, vormt een ander punt van aandacht.

Indien partijen voor de standaard verevening kiezen, zit de oudste partner met een onnodig pensioengat, terwijl de jongste partner een aanvullend inkomen verkrijgt op een moment dat dit mogelijk helemaal niet gewenst is.

Stel, in ons eerdere voorbeeld, dat ook Tineke pensioen heeft opgebouwd, van € 4.000 per jaar. Haar verevend ouderdomspensioen dat zij aan Hans moet afstaan is € 2.000. Hans ontvangt dit bedrag – bij een leeftijdsverschil van drie jaar – pas als hij 70 jaar is.

Alternatieven

Uit het voorgaande blijkt dat pensioen meer aandacht moet krijgen bij echtscheiding. Het pensioen is veel individueler geworden en individueler in te vullen dan vroeger. Standaard verevenen is in de meeste gevallen geen optie meer. Maar zijn er alternatieven? Ja die zijn er:

- I. Alternatieven binnen de Wet VPS.
- II. Compensatie pensioenaanspraken via lijfrente.
- III. Compensatie pensioenaanspraken via vermogensverrekening.

I. Wet VPS

De Wet VPS svp is regelend en geen dwingend recht. De Wet bevat vier limitatieve mogelijkheden voor afwijking:

1. De Wet VPS wordt expliciet uitgesloten. Daarvoor hoeft geen reden te worden gegeven. Ieder behoudt zijn of haar pensioen.
2. Er kan gekozen worden voor een andere periode. Deze kan verder of minder ver in het verleden liggen, toekomstige rechten kunnen niet verevend worden.
3. Gekozen kan worden voor een afwijkend percentage. Alles tussen 0 en 100% is mogelijk.

Voorbeeld

Hans bereikt drie jaar eerder dan Tineke zijn 67-jarige leeftijd. Indien zij standaard verevenen, heeft hij een onnodig pensioengat. Tineke krijgt een extra pensioenuitkering wanneer zij nog volop aan het werk is. Hans en Tineke besluiten om het pensioen van Tineke niet te verevenen en daarom een kleiner deel van het pensioen van Hans via verevening aan Tineke te laten toekomen.

4. Pensioenconversie. Partijen kunnen overeenkomen dat de verevende aanspraken op ouderdomspensioen, samen met de aanspraken op bijzonder partnerpensioen worden omgezet in een eigen recht op ouderdomspensioen voor de vereveningsgerechtigde. Daarbij kan het percentage van het ouderdomspensioen ook weer tussen 0 en 100% liggen. Met andere woorden, ook het gehele ouderdomspensioen kan via conversie aan de gewezen partner worden gegeven.

Ook voor Hans en Tineke is conversie een goed alternatief. Indien zij voor conversie met een standaard percentage (50%) van verevening hadden gekozen, zou Hans op zijn 67-jarige leeftijd € 6.700 en Tineke op haar 67-jarige leeftijd € 9.500 aan ouderdomspensioen hebben gekregen. De afhankelijkheid van Tineke van eventuele alimentatie kan een rol spelen in de afweging om hier voor een afwijkende verevening of een standaard conversie te kiezen. Bij conversie is er immers geen partnerpensioen meer bij overlijden van Hans.

II. Compensatie via lijfrente

In plaats van de pensioenaanspraken te verevenen, is het ook mogelijk om een kapitaal af te storten dat het equivalent qua contante waarde¹³ is van deze aanspraken. Het kapitaal in de vorm van een koopsom wordt afgestort bij een verzekeraar in een pensioenverrekeningslijfrente

voor de ex-partner.¹⁴ Dit moet een oudedaglijfrente, een tijdelijke oudedaglijfrente of nabestaandenlijfrente zijn.¹⁵ De ex-echtgenote verkrijgt een eigen aanspraak op een periodieke uitkering.

De overeengekomen koopsom kan ook (deels) schuldig gebleven worden en in termijnen in een lijfrenteverzekering worden gestort. Fiscaal gezien worden uiteindelijk de uitkeringen bij de ex-partner pas belast op het moment dat hij of zij deze gaat ontvangen, net zoals met pensioen het geval is. De ex-partner heeft fiscaal gezien geen nadeel van deze constructie.

Degene die zijn pensioen behoudt, kan zowel de koopsom als een periodieke storting van een deel van de afkoopsom op zijn belastbaar inkomen in mindering brengen.¹⁶ Op deze wijze kan ook optimaal van de fiscale mogelijkheden gebruikgemaakt worden.

Voorbeeld

Hans en Tineke besluiten niet te verevenen. Beiden houden hun eigen ouderdomspensioen. Hans wil Tineke wel voor het verschil in contante waarde compenseren. Indien Hans en Tineke standaard zouden verevenen, zou Tineke een waarde van € 53.000 hebben verkregen. Nu zij ieder hun eigen pensioen houden, verkrijgt Tineke € 33.000. Dat is € 20.000 minder.

Zij komen overeen dat Hans via een pensioenverrekeningslijfrente in vier jaar (€ 5.000 per jaar plus rente), Tineke zal compenseren voor dit verschil. Hans krijgt jaarlijks een bonus en gebruikt die hiervoor. Het bijzonder partnerpensioen laten ze in stand.

III. Vermogensverrekening

Een andere mogelijkheid is het verrekenen van pensioen met andere vermogensbestanddelen in de 'netto'¹⁷sfeer. Partijen dienen in dat geval dit te formuleren als compensatie voor

Verrekenen van pensioen lost veel financiële echtscheidingsperikelen op.

het pensioen en als een periodieke uitkering of verstrekking ter vervanging van pensioenrechten. Degene die het behoudt van zijn of haar pensioen 'betaalt' via deze compensatie voor het pensioen, voert deze fiscaal op als aftrekpost.

13 De contante waarde van een pensioenaanspraak is het kapitaal dat nu gereserveerd moet worden om een pensioenaanspraak in de toekomst uit te kunnen keren.

14 Deze kan een nieuw af te sluiten lijfrente zijn, maar ook een bestaande na vermogensverdeling.

15 Artikel 3.125 lid 1 Wet IB 2001.

16 De stortingen worden in een lijfrente gedaan en zijn fiscaal aftrekbaar op grond van artikel 6.6 Wet IB 2001.

17 Hiermee wordt bedoeld dat bij het bepalen van de contante waarde van het pensioenverrekeningskapitaal rekening wordt gehouden met een belastinglatentie.

Op grond van de Wet Inkomstenbelasting 2001¹⁸ is het mogelijk om 'fiscaal neutraal' pensioen en vermogen te verrekenen. Voor de betalende partij leidt dit tot een fiscale aftrekpost¹⁹ en voor de ontvangende partij is dit een belaste verkrijging. Conform artikel 2.17 lid 7 van de Wet IB 2001 kunnen partijen met de persoonsgebondenafrek schuiven

Afwijkend verevenen ligt minder emotioneel gevoelig dan conversie.

waardoor de verkrijgende partij fiscaal neutraal de compensatie in de vermogenssfeer ontvangt. Ze dienen in het jaar van scheiden nog wel als fiscaal partner te kunnen kwalificeren.²⁰ Sinds 2011 is de vrije keuze voor het fiscaal partnerschap beperkt.

Voorbeeld

Tineke wordt overbedeeld bij de verdeling van de woning. Zij krijgt € 14.000 meer. Hans wil graag zijn pensioen behouden. Hans en Tineke komen overeen dat het pensioen van Hans niet wordt verevend en dat zij haar eigen ouderdomspensioen behoudt. Het verschil in waarde van € 20.000 uit het vorige voorbeeld, wordt 'netto' gemaakt door rekening te houden met een belastinglatentie van 30%. Zij zijn beiden akkoord met deze belastinglatentie. Hans behoudt een 'netto' pensioenwaarde van € 14.000.

Hans en Tineke kunnen in 2015 nog verzoeken om als fiscale partners aangemerkt te worden voor de inkomstenbelasting. Tineke verkrijgt een bedrag van € 14.000 als 'uit het familierecht voortvloeiende periodieke uitkering', ook wel persoonsgebonden bijtelling genoemd. Hans heeft een persoonsgebonden afrek van € 14.000 die hij geheel naar Tineke doorschuift. Per saldo is de heffing over de verkrijging van Tineke nihil.

Conclusie

Als gevolg van de pensioenwijzigingen sinds de invoering van de Wet VPS is het niet langer verantwoord om standaard pensioen te verevenen bij echtscheiding, zonder dat de partijen die in een echtscheiding zijn verwickeld, voldoende zijn geïnformeerd over de impact van deze wijzigingen op hun keuze en de alternatieven die er zijn. Veel problemen in de inkomens- en vermogenssfeer kunnen met pensioen worden opgelost. Maatwerk hiervoor is een vereiste. Standaard pensioen verevenen is in de meeste gevallen geen optie meer.

Over de auteur

Drs. Ingrid Leene-Hoedemaeker MPLA is directeur Get Smart pensioenconflicten & Sapere Aude Online.

VU LAW ACADEMY

**LEERGANG
KINDERBESCHERMINGSRECHT**

START 9 APRIL 2015 **NIEUW**

"MET VOLDOENDE KENNIS KUNT U DESKUNDIG PROCEDURES AANGAAN EN ADVIES GEVEN"

prof. mr. C. Forder, cursusleider

Voor het hele programma en inschrijving:
www.vula.nl

VU VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM
IS VERDER KIJKEN

¹⁸ Artikel 3.102 lid 3a Wet IB 2001.

¹⁹ Artikel 6.3 lid 1d Wet IB 2001.

²⁰ Artikel 1.2 Wet IB 2001 definieert het fiscaal partnerschap.